

بررسی حیات علمی الکساندر راسل وب^۱، مستشرق مسلمان آمریکایی متقدم _ ۱۸۴۶ - اکتبر ۱۹۱۶^۲

سعادت غضنفری*

محمد عباسی**

مرتضی سمنون مهدوی***

عباس احمدوند****

چکیده

الکساندر راسل وب، مستشرق مسلمان آمریکایی است که علاوه بر مطالعات آکادمیک در باب اسلام، دل در گرو این آیین نیز داشت و در اثر همدلی‌هایی که با اسلام داشت، آثار او از رنگ و بوی خاصی برخوردار است. علاوه بر این، وب را باید نویسنده‌ای سرشناس و مبلغ اسلام در ایالات متحده آمریکا به شمار آورد که موفق شد با استفاده از نفوذ فرهنگی خود و هم‌زمان نفوذ سیاسی که به‌عنوان سفیر آمریکا در فیلیپین داشت، در رواج و پاگیری اسلام در ایالات متحده آمریکا و شتاب مطالعات اسلامی در این کشور، نقشی مهم ایفا کند. در این مقاله، پس از معرفی شخصیت علمی و فرهنگی وب، به بررسی آثار او در زمینه اسلام، تمدن اسلامی و جهان اسلام خواهیم پرداخت و کوشش خواهیم کرد نگاه همدلانه او را نسبت به اسلام ردیابی و بازنمایی کنیم.

کلید واژگان: الکساندر راسل وب، اسلام در آمریکا، گروهش به اسلام، مستشرقان مسلمان.

۱. هرچند در نخستین سخنرانی وب در حیدرآباد در سال ۱۸۹۲ میلادی نام اسلامی خود را عبدالله ذکر کرده (abd-allah,

2006: 143) پس از آن همواره نام او محمد یا شیخ محمد است (Osman, 1995: 18; Ahmad, n. d.: 160).

۲. این مقاله مقتبس از طرح پژوهشی زندگی و آثار مستشرقان مسلمان است که با پشتیبانی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران (۹۱۰۰۲۷۱۰) و با همکاری دکتر مرتضی مهدوی سمنون، محمد عباسی و سعادت غضنفری به انجام رسیده است.

* مدرس دانشگاه پیام‌نور شیراز، شیراز، ایران s.g.h.tarikh@gmail.com

** عضو هیأت علمی بنیاد دائرة المعارف اسلامی mohamad.abbasi1363@gmail.com

*** عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران m-semnoon@sbu.ac.ir

**** دانشیار دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) a_ahmadvand@sbu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۰۸

مقدمه

الکساندر راسل وب در سال ۱۸۴۶ میلادی در هادسون^۱، در خانواده پروتستان ثروتمندی به دنیا آمد (Osman, 1944: 6). مادرش کارولین الیزابت^۲، متولد ۱۸۱۸ و پدرش الکساندر نلسون وب^۳، متولد ۱۸۱۶ و هر دو بومی نیویورک بودند (Osman, 1944: 6). خانواده وب در خیابان الماس (خیابان کلمبیای فعلی)، نزدیک کلیسای پروتستان زندگی می‌کردند (Lant, 1870: 101, 127) بنابر سرشماری سال ۱۸۵۰ و اطلاعات به دست آمده پیرامون خانواده وب نام شخص دیگری به نام فرانکلین اچ وب هم به میان است که نسبت او با وب مشخص نیست (Lant, 1870: 101-127; abd-allah, 2006: 39-40). به گواهی سرشماری سال ۱۸۶۰ نام دو خدمتکار ایرلندی و مایملکی به ارزش ۵,۰۰۰ دلار به میان است که نشان از تحول خانواده وب دارد (McMullin, 1985: 12). الکساندر نلسون وب و کارولین وب ده فرزند داشتند که الکساندر راسل، متولد ۲۰ نوامبر ۱۸۴۶، روز نهم و ۱۸ نوامبر هم برای روز تولد وب آمده است (Ali, 1892: 3)، چهارمین فرزند آنها بود. برادران و خواهران وب به ترتیب زمان تولدشان ادوارد کوک^۴ متولد ۲۵ ژانویه ۱۸۴۱، کارولین الیزابت^۵ متولد ۲۸ ژانویه ۱۸۴۳، الن لوییزا^۶ متولد ۱ سپتامبر ۱۸۴۵، هنری لفرتس^۷، متولد ۲۱ مه ۱۸۴۹، هربرت نلسون^۸ متولد ۲۰ ژوئیه ۱۸۵۲، کری لفرتس^۹ متولد ۳۰ نوامبر ۱۸۵۴، نینا لوئیس^{۱۰} متولد ۱۸ دسامبر ۱۸۵۶، آنا^{۱۱} متولد ۹ مارس ۱۸۵۹، ویلی بانکر^{۱۲} متولد ۱۱ اکتبر ۱۸۶۱ بودند (Ali, 1892: 3) با این حال نیمی از خواهر و برادرهای او در کودکی درگذشتند (McDannell, 1986: 8; Osman, 1944: 6).

1. Hudsonon

واقع در حدود یک صد مایلی شمال خلیج علیای نیویورک (abd-allah, 2006: 23).

2. Caroline Elizabeth Lefferts

3. Alexander Nelson Webb

4. Edward Cook

5. Caroline Elizabeth

6. Ellen Louisa

7. Henry Lefferts

8. Herbert Nelson

9. Carrie Lefferts

10. Nina Louise

11. Anna May

12. Willie Bunker

خانواده وب در هادسون به کار چاپ و اداره چاپخانه شهرت داشتند. الکساندر نلسون وب مالک یک چاپخانه و سردبیر هادسون دیلی استار^۱، یکی از قدیمی‌ترین روزنامه‌های هادسون بود (Osman, 1944: 6). در دوره‌های اولیه روزنامه‌نگاری آمریکا انتشار هفته‌نامه‌ها رواج داشت؛ پدر وب یکی از نخستین روزنامه‌نگاران بود که در ۱۸۴۷ میلادی به چاپ نسخه روزانه پرداخت (Lant, 1870: 101; History of Columbia County, 1878: 119). بی‌تردید علاقه و پشتکار وب در روزنامه‌نگاری میراثی بود که از پدر داشت. البته رواج چاپخانه‌ها و فرهنگ روزنامه‌خوانی در دورانی که وب پرورش یافت نیز عاملی دیگر بود (Bellah, n. d.: 18; McMullin, 1985: 14). همچنین در آن زمان که روزنامه‌ها در پی بهره‌برداری‌های شخصی و منافع خود بودند روزنامه دیلی استار به سردبیری پدر وب منافع عمومی را پی‌می‌گرفت و مقالاتی در حمایت از جمهوری‌خواهی انتشار می‌داد (History of Columbia County, 1878: 49, 119).

درباره چگونگی طی مراحل تحصیلی وب اطلاعات کمی داریم؛ با آنکه وب ابتدا در مدارس دولتی و خصوص هادسون تحصیل می‌کرد، پس از چندی از این مدارس برید و تحصیل خود را در مدرسه شبانه‌روزی خانه گلندیل^۲ ماساچوست سپری کرد (Ali, 1892: 3; Tunison, 1945: 15; Tunison, 1893: 204). وب پس از تحصیل در ماساچوست به کلمبیا کانتی برگشت و تحصیلات خود را در کالج مؤسسه کلاورک به پایان رساند. برطبق گزارش منفرد عثمان نادره آغاز تحصیل او در این دوره ۱ ژانویه ۱۸۶۴ میلادی و پایان آن مصادف با آغاز جنگ‌های داخلی بوده است (Webb, 1892: 3; History of Columbia County, 1878: 243; Ali, 38; Saunders, n. d.: 62, 69, 70). در این زمان امکان آموزش متوسطه برای همه سفیدپوستان و تحصیلات عالی تنها برای ثروتمندان مهیا بود (Rose, 1992: 94; Tocqueville, 2000: 1/51). وب به دلیل بهره مالی که داشت امکان ادامه تحصیل یافت و لیسانس خود را از این کالج گرفت و دیگر ادامه تحصیل نداد و در سن شانزده‌سالگی نخستین استعدادهای قلمی او با نگاشتن داستان‌های کوتاه و مقالات نمودار شد (Grebsonal, 1893: 204; Osman, 1944: 6; Tunison, 1945: 16).

1. Hudson Daily Star
2. Glendale

وب پس از جنگ داخلی آمریکا در سال ۱۸۶۹ روانه شیکاگو(شهری پررونق در ساحل دریاچه‌ی میشیگان) شد و با شراکت با برادران گیلز^۱ (Edward, 1870: 333)، در خیابان دریاچه لاک^۲ کسب‌وکاری در حرفه ساعت‌سازی و جواهرسازی به هم زد (Phillips, 1990: 174; Osman, 1944: 6). او در ۴ مه ۱۸۷۰ در سن هفده‌سالگی با لورا کانگر ازدواج کرد و در آتش‌سوزی بزرگ سال ۱۸۷۱ شیکاگو هرچه داشت از دست داد (Osman, 1944: 6). همسرش لورا کانگر^۳ هم پس‌ازاین آتش‌سوزی ناپدید شد و سرنوشت او در هاله‌ای از ابهام فرورفت (abd-allah, 2006: 4)؛ هرچند برخی گزارش‌ها حکایت از آن دارند که لورا از این سانحه جان سالم بدر برد (abd-allah, 2006: 82-83)، اما نشانه‌ای بر جدایی آن دو یا هر خبر دیگری نیست.

به‌نظر می‌رسد بلافاصله پس‌ازاین آتش‌سوزی روانه نیویورک شده باشد؛ در آنجا مدتی به‌کار جواهرسازی ادامه داد (Osman, 1944: 6) و حتی چندی مدیر یک سالن بیلارد شد (Edward, 1873: 975). مدتی را در سنت جوزف به حرفه روزنامه‌نگاری پرداخت و با روزنامه دموکرات سنت جوزف (Laura Conger, 1979: 95, 126) که یکی از قدیمی‌ترین‌ها بود، همکاری کرد (Grebsonal, 1893: 204; Osman, 1944: 6)؛ او با حروف‌چینی آغاز کرد اما به‌زودی پیشرفت قابل‌ملاحظه‌ای کرد و سردبیر شد (abd-allah, 2006: 91). وب در سال ۱۸۷۴ به سنت لوئیس نقل‌مکان کرد و با حمایت پدر زنش در ایالت میسوری^۴ در حرفه روزنامه‌نگاری کار خود را ادامه داد و پس از ۱۴ سال در روزنامه‌نگاری میسوری نام و آوازه‌ای به هم زد و از سوی دولت، مسئول تعیین و تعریف استانداردهای روزنامه‌نگاری مدرن آمریکا گشت (abd-allah, 2006: 4)؛ بیشترین ایام روزنامه‌نگاری وب در سنت لوئیس سپری شد. او هم‌زمان برای چهار روزنامه محلی و روزنامه تایمز مطلب می‌نوشت. در این زمان دو برادر او ادوارد و هربرت به او پیوستند و اندکی بعد پدر آنها، الکساندر نلسون وب، در ماه مارس سال ۱۸۷۷ در سن ۶۳ سالگی درگذشت (Phillips, 1990: 123; Osman, 1944: 6). از سال ۱۸۷۸ وب

1. Giles

2. Lake Street

3. Laura Conger

4. Missouri

به‌طور خاص تنها با روزنامه تایمز همکاری داشت (abd-allah, 2006: 95). او در ۲۷ ژوئن ۱۸۷۷ در سن سی‌سالگی با خانمی به نام الا هوتکیس^۱ معلمی اهل سینیاتی (abd-allah, 2006: 98) ازدواج کرد (Schild, 1995: 79; Phillips, 1990: 123). الا از همسر نخست خود دختری به نام الیزابت^۲ داشت (Rose, 1992: 154) و برای وب سه فرزند به دنیا آورد؛ راسل لورنز^۳ مه ۱۸۷۹، و مری مه ۱۸۸۵ در سنت لوئیس (Bunker, n. d.: 282) و سومی در مانیل پس از مسلمان شدنش در فوریه ۱۸۸۸ به دنیا آمد، که نام عربی-اسلامی نائله بر آن گذاشت (Tunison, 1945: 18). او در سال ۱۸۷۹ روزنامه تایمز را رها کرد و به کلپ دموکرات به‌عنوان خبرنگار و روزنامه‌نگار پیوست و مسیر رشد را خیلی زود پیمود (Newspapers in Missouri, 1994: 2/711)؛ و در سال ۱۸۸۳ به‌دلیل محدودیت‌های مالی برای بار دوم به میسوری رفت و به روزنامه‌نگاری پرداخت. به‌دلیل همکاری وب با دو گروه دموکرات و جمهوری‌خواه نمی‌توان به گرایش سیاسی وب در این زمان پی‌برد، به‌ویژه آنکه اغلب عامل همکاری‌های وب با این گروه‌ها ضرورت‌های مالی بوده است (abd-allah, 2006: 66-68). به‌طورکلی وب را روزنامه‌نگاری امین و پاک با رعایت اصول ساده‌نویسی دارای قلمی سلیس و گیرا تصویر کرده‌اند، کسی که فقط روزنامه‌نگار بود (abd-allah, 2006: 82-83). اما آنچه اهمیت دارد آن است که او در همکاری با دموکرات‌ها ره‌آورد بیشتری نصیبش گشت. از این‌رو در ۹ نوامبر ۱۸۸۷، از سوی پرزیدنت کلیولند^۴ رئیس‌جمهور حزب دموکراتیک به‌عنوان سفیر آمریکا در فیلیپین منصوب و پس‌از آن از سوی بنجامین هریسون (۱۸۸۹-۱۸۹۳) رئیس‌جمهور جمهوری‌خواه در پست خود ابقا شد و تا سال ۱۸۹۲ در مانیل^۵ پایتخت فیلیپین خدمت کرد. وب از نخستین حضور خود در فیلیپین همواره از عملکرد استعماری مقامات اسپانیا در آنجا اظهار نارضایتی می‌کرد و به واشنگتن منعکس می‌ساخت (abd-allah, 2006: 104) او در طول مدت چهار سال و نیم کنسولگری‌اش بیش از آن‌که به دنبال موقعیت سیاسی باشد به تدبیر و جستجو پیرامون انجمن‌های عرفانی و مطالعه در

1. Ella Hotchkiss
2. Elizabeth
3. Russell Lorenzo
4. President Cleveland
5. Manila

باب اسلام می‌پرداخت. او مانند اغلب مستشرقان مسلمان نگاهش به شرق به‌منزله منشاء سنن مذهبی اصیل و شیفته آن بود. این انتصاب او را به حکمت معنوی شرق به‌ویژه اسلام نزدیک‌تر کرد (abd-allah, 2006: 105). عزم راسخ او برای دانستن، شرایط دشواری چون حقوق اندک، سلطه استعمار اسپانیا و عقاید متعصبانه کلیسا، شرایط دشوار آب و هوایی و بیماری‌های مسری (Webb, 1892: 77) را قابل‌تحمل می‌کرد (Osman, 1944: 7) و با به‌کارگیری همسر و فرزندان خود در امور اداری کنسولگری اندکی از این مشکلات را مرتفع ساخت (abd-allah, 2006: 109). وب به‌طور کلی در مدت حضورش در فیلیپین از هیچ‌گونه کمکی به مردم بومی به‌ویژه زندانیان بی‌گناه دریغ نکرد. نمونه آن رهایی ویلیام ویلیامسون (کسی که چند سال بعد مسلمان شد) از طناب‌دار بود (Stanton-Hope, 1951: 94). ویلیامسون پس از اطلاع از مسلمانی وب از مکه برای او نامه‌ای نوشت و ضمن ستودن او، از او با عنوان «نیکوکار آمریکائی دیروز و مسلمان امروز» یاد کرد (Murad, 2003-2004: 24-27). او مدت کوتاهی پس از اقامت در مانیل به اسلام گروید. در مانیل، آثار مدرنیست‌های برجسته مسلمان هند به‌خصوص سیدامیرعلی از رهبران جنبش علی‌گره را کشف کرد. و پس از بررسی و تفحص و مشورت با کسانی چون بدرالدین کر و عبدالله عرب به مأموریت برای اشاعه اسلام در آمریکا مصمم شد (Webb, 1892: 77). در این مسیر از حمایت مالی و فکری برخی از مسلمانان هندی مانند عبدالله عرب و بدرالدین کر برخوردار و همواره با آنها در ارتباط بود (abd-allah, 2006: 117). به دیگر سخن حامیان هندی وب با قراردادی ۵ ساله متعهد شده بودند تا مبلغ ۱۳,۰۰۰ دلار برای اسباب مأموریت چون چاپ و نشر روزنامه و کتاب و هزینه‌های خانواده وب او را یاری کنند (abd-allah, 2006: 113). چند ماه بعد نیز کمیته‌ای به ریاست بدرالدین کر و عضویت ثروتمندان هندی تشکیل شد تا با گردآوری منابع مالی پشتیبان مأموریت وب باشند (Webb, 1893: 68-69). با این زمینه‌ها وب از کنسولگری در ۵ سپتامبر ۱۸۹۲ استعفاء داد و تور سفر شرقی (به سنگاپور و هند) خود را یک روز بعد به راه انداخت (abd-allah, 2006: 120-121). این سفر علاوه بر افزایش دانش اسلامی‌اش برای کسب حمایت بیشتر در مأموریت خود بود (abd-allah, 2006: 123). بنابراین سخن خود او در

این سفر انواع ملیت‌های شرقی مانند: هندی، چینی، مالزیایی را دید و از آنها معارفی برگرفت. وب در این سفر از سفارت‌خانه‌های عثمانی و ایران دیدار و کمک‌های مالی و راهنمایی‌هایی دریافت کرد (abd-allah, 2006: 138). همچنین با برخی از بزرگان مسلمان در حیدرآباد مانند خدابخش و چراغعلی^۱ دیدار کرد و چراغعلی نسخه‌ای از اثر خود را با عنوان «شرح و بیان جهاد» به او تقدیم کرد. او در دو دیدار با هیأت‌های نمایندگی از جماعت شیعی هند در کلکته صمیمانه به گفتگو نشست (abd-allah, 2006: 141-143). در فوریه سال ۱۸۹۳ از طریق بمبئی راهی نیویورک شد. منتهن نخستین محل برای تبلیغ و نخستین گفتگو را در اواخر ماه فوریه پیرامون اسلام با یکی از دوستانش به نام ساموئل براون^۲ انجام داد (Tunison, 1945: 17; Osman, 1944: 5, 6). دومین گفتگو با کلنل دیوید سایکلس^۳ دیگر دوست او و سومین آن با مارک توین^۴ دیپلمات دموکراتیک میسوری انجام شد (abd-allah, 2006: 10; Twain, 1982: 98). پس از آن طی دعوت‌نامه‌هایی از افراد برجسته‌ی علمی و ادبی برای گفتگو پیرامون اسلام و مأموریت خود دعوت به عمل آورد (abd-allah, 2006: 177). وب آگاهانه در کنار دعوت از شخصیت‌های ادبی و علمی چون فرانسیس ماریون کرافورد^۵ و برانسون کراکر^۶، روزنامه‌نگاران مشهور را هم فراخواند تا منعکس‌کننده اخبار مأموریتش باشند (abd-allah, 2006: 175). و این نخستین معرفی رسمی وب و مأموریت او نزد این اقشار بود. در ادامه طیف وسیعی از سخنرانی‌های تبلیغی وب در نیویورک و دیگر نقاط است (Osman, 1944: 6). این سخنرانی‌ها تأثیر خوبی داشت. به گونه‌ای که پس از سخنرانی وب در ایتاکا با عنوان «محمد پیامبر و اصول و گرایش‌های اسلام» بسیاری با گردآمدن پیرامون وی ضمن اعتراف به جهل خود، پیرامون اسلام و پیامبرش عمل وب

۱. خدابخش یکی از عالمان مسلمان و علاقه‌مند به گردآوری کتاب و صاحب کتابخانه‌ای با عنوان کتابخانه شرقی بود که از قضا وب از کتابخانه او نیز دیدار کرد. او را بعد از مرگش در حومه کتابخانه‌اش به خاک سپردند (دایره المعارف اسلام، ج: ۵: ۴۳)، چراغ علی نیز از اعضای برجسته جنبش علی‌گروه، یک متفکر برجسته‌های مدرنیستی مسلمان هند، و یکی از حامیان سرسخت جنبش اصلاحات سید احمد خان بود (Kurzman, 2002: 277).

2. Samuel Brown

3. David B. Sickles

4. Mark Twain

5. Francis Marion Crawford

6. Bronson Crocker Howard

را ستودند (7: Osman, 1944; Tunison, 1945: 17). هرچند وب مأموریت تبلیغی خویش را با نام‌هایی چون «مأموریت آمریکا»، «تبلیغات اسلامی آمریکا» و «اخوان المسلمین آمریکا» می‌نامید اما «مأموریت آمریکا» عنوان ثابت آن بود (Webb, 1892A: 39) و رویکرد تبلیغی‌اش گستره وسیع داشت و به سوی تبلیغ جهانی آئین اسلام نظر داشت (abd-allah, 2006: 159,160).

وب در سال ۱۸۹۳ میلادی در نخستین پارلمان ادیان جهانی به‌عنوان نماینده مسلمانان حضور یافت و به‌عنوان مسلمان آمریکایی نخستین سخنرانی خود را ارائه داد (abd-allah, 2006: 3). او به‌عنوان کنسول آمریکا در فیلیپین شناخته‌شده بود، اما با اسلام آوردنش در سال ۱۸۸۸ شهرتی دیگر به او داد (abd-allah, 2006: 3) اگرچه جوزف کوک^۱ مبلغ و کشیش بوستون و پیروانش سعی در برهم زدن سخنرانی وب داشتند اما سخنان وب از سوی دیگر حضار و پیروان دیگر مذاهب غیرستی مورد تحسین و استقبال قرار گرفت (abd-allah, 2006: 4).

وب در سال ۱۸۹۵ میلادی هم‌زمان با ایجاد مؤسسه مسلمانان آمریکا^۲ از سوی عبدالله کولیوم در لیورپول، نام اخوان المسلمین آمریکا^۳ را بر جنبش تبلیغی خود گذاشت (Webb, 1891: 4). عبدالله کولیوم موازی با حرکت وب مأموریتی مشابه در انگلستان داشت (abd-allah, 2006: 161). وب با آنکه ترجمه قرآن را منتقل‌کننده تمام معارف آن نمی‌دانست، ضرورت اینکار را برای دانشی حداقلی پیرامون قرآن ضروری می‌دانست (Eraslan, 1966: 88) و تلاش برای ترجمه‌ای درست از قرآن را تا پایان عمرش دنبال کرد؛ نخستین تلاش او مأمور کردن حسن علی صاحب مولوی، مبلغ مسلمان هند برای ترجمه دقیقی از قرآن با پشتوانه انجمن حمایت از اسلام مدرس بود. این ترجمه قرار بود سال ۱۸۹۳ آماده شود. همچنین بنا بود شخصی به نام دکتر دیویس^۴ زیر نظر وب ترجمه‌ای دقیق از قرآن انجام دهد (abd-allah, 2006: 169)، ولی هیچ‌کدام به سرانجام نرسید؛ اما برخی از گزارش‌ها حکایت از مشارکت او در تهیه پیش‌نویس نهایی ترجمه

1. Joseph Cook

2. American Moslem Institute

3. American Moslem Brotherhood

4. Dr. Davis

قرآن محمدعلی (۱۹۱۷) دارد (Osman, 1944: 5, 7-8). او در کتاب اسلام در آمریکا هدف فعالیت‌های تبلیغی خود را از بین بردن یا تضعیف دیگر ادیان نمی‌داند بلکه آنها را در راستای ایجاد بستری مناسب برای تدبیر و تعقل پیرامون اسلام بدون بغض و یکسونگری می‌داند (Webb, 1993: 7). و در پارلمان ادیان هم همین ایده را با کلماتی دیگر ادا کرد (abd-allah, 2006: 183). او یکی از اهداف اصلی مأموریت خود را بهبود نظام اخلاقی و پاک‌سازی نظام اجتماعی آمریکا و ارائه درکی کامل از شکوه و قدرت خدا با تبلیغ اسلام و آموزه‌های آن می‌دانست (Webb, 1993: 67). موضوع رسالت او در تبلیغ اسلام در منهن بلافاصله تیر نیویورک تایمز و دیگر روزنامه‌های آمریکائی شد، اما بیشتر با هدف تمسخر و تخریب، فعالیت‌های او را می‌نوشتند (Barrows, 1893: 1/630). حتی برخی او را متهم کردند که در لوای این سیاست سودای تجارت دارد، اما وب قاطعانه پاسخ آنها را می‌داد و روشن‌گری می‌نمود (abd-allah, 2006: 172).

حرکت وب از سال ۱۸۹۳ میلادی تا اوایل سال ۱۸۹۶ به طول انجامید در این برهه با پشتکار خوب و ارائه سخنرانی‌ها، سفر به کشورهای اسلامی و چاپ مجلات در این زمینه تلاش می‌کرد. کتابخانه و شرکت نشر شرقی در این راستا از سوی او تأسیس شد (Dannin, 2002: 43-44). از جنبه‌های دیگر فعالیت تبلیغی وب ساخت مسجد بود؛ در محل‌هایی که وب و گروهش مستقر می‌شدند نمازخانه و مسجد جزئی اصلی بود (abd-allah, 2006: 165). مسجد منهن وب در طبقه سوم ساختمان جهان اسلام در چلسی^۱ بود. گاهی از این مسجد -بعد از مسجد سدار ریپدز^۲-، که توسط مهاجرین سوری و لبنانی ساخته شده (Nyang, 1999: 109) به‌عنوان نخستین مسجد آمریکا تا سال ۱۹۲۰ یاد می‌کنند (Smith, 1999: 89, 90). نکته جالب آنکه وب به موازات تأثیرگذاری دین اسلام و جذب آن شاید بنابر احساسات ناسیونالیستی خود، سهمی برای تعقل و هوش آمریکائی‌ها قائل بود که آینده تبلیغ اسلام را در آن کشور روشن‌گر می‌نمایاند (abd-allah, 2006: 166). وب در کنار این تفکر کلی پیرامون آمریکایی‌ها، وظیفه خویش را تنها آموزش می‌دانست و باور داشت که اسلام به سادگی و براساس شایستگی ذاتی

1. Chelsey

2. Cedar Rapids

خود در قلب‌ها نفوذ خواهد کرد (abd-allah, 2006: 166, 167). از سوی دیگر جهل آمریکایی‌ها نسبت به اسلام را مسأله اصلی در بسیاری از جهت‌گیری‌ها و مبلغان مسیحی را برانگیزنده و تداوم‌دهنده این سوء تفاهم می‌دانست (abd-allah, 2006: 167, 168). از این‌روست که بر مسأله آموزش و ارائه اطلاعات پیرامون اسلام تأکید ویژه‌ای دارد. جنبه دیگر از فعالیت‌های وب ایجاد محافل و حلقه‌های تبلیغ پیرامون اسلام و آموزه‌های اسلامی (Osman, 1944: 5, 6) شاید به تقلید از سنت رایج مسلمانان هند بود (Pool, 1892: 394-404)، مؤسسه کولیوم یا محافل انجمن عرفانی قاضی ویلیام بود (Ryan, 2005: 18)؛ محافل ای ال راوسون^۱ برجسته‌ترین در این مورد بود (abd-allah, 2006: 177). به‌طور کلی این محافل را شش محفل و در منهن، بروکلین، نیویورک و واشنگتن، کالیفرنیا، پوئبلو (ساتنا کلارا) آورده (Osman, 1944: 6) و از آنان با عنوان محافل تبلیغات اسلامی یا محافل اخوان المسلمین ذکر کرده‌اند (Muhammad, 1984: 199). در واقع این جوامع محل تبادل آراء، پرسش و پاسخ، مطالعه و گفتگو پیرامون اسلام و جایی برای حضور مسلمانان و غیرمسلمانان و آشنایی با اسلام و آداب مسلمانی بود. بُعد دیگر فعالیت‌های وب انتشار روزنامه و نشریات بود؛ ماهنامه جهان اسلام و هفته‌نامه صدای اسلام در این راستا از سوی وب منتشر شد (abd-allah, 2006: 182). مهم‌تر از آن وب توجه برخی از نشریات مؤسسه اسلامی کولیوم مانند اندیشه جهان مدرن^۲ و جمهوری جهانی^۳ را به خود جلب کرده و در آنها هم مقالاتی به چاپ می‌رساند (abd-allah, 2006: 182). نشریه سوم وب در واقع ادغام ماهنامه و هفته‌نامه پیشین در یک مجلد با حجمی کمتر به‌عنوان جهان اسلام و صدای اسلام^۴ و به شکل ماهنامه بود (Webb, 1892b: 7, 10, 21, 24, 26). از سوی دیگر وب با اهدای نسخه سه سخنرانی، کتاب اسلام در آمریکا و راهنمای نماز به نهادهای دانشگاهی چون هاروارد زمینه نشر اسلام و افکار اسلامی خود را در این مکان‌ها هم فراهم می‌آورد (abd-allah, 2006: 182). به‌طور کلی در آمریکا استقبال از مأموریت وب

1. A.L. Rawson
2. World's Advance Thought
3. Universal Republic
4. The Moslem World and Voice of Islam

خوب بود و از نقاط مختلف کشور نامه‌هایی در ابراز حمایت می‌آمد، اما پشتوانه مالی حرکت وب ناکافی بود، کمک‌های بازرگانان هندی به‌ویژه بدرالدین که وب از او باعنوان نجیب‌زاده پارسی یاد کرده (Osman, 1944: 7; Ahmad, n. d.: 158) و کسانی مانند حاج عمر چمبرلین^۱، تنها برای مدتی کوتاه کافی بود و نمی‌توانست مأموریت ۵ ساله او را پوشش دهد (abd-allah, 2006: 5) از این‌روست که در طول یک سال ۳ بار مجبور شد مکان فعالیت خود را در منهن تغییر دهد (Tunison, 1945: 17; Osman, 1944: 5, 6). او برای حل این مشکل در ۲۱ دسامبر ۱۸۹۳ از سفارت عثمانی در واشنگتن و «ماروانی بیگ» سرکنسولگری آن درخواست کمک کرد، اما پس از مکاتبات و دیدارهای مکرر کمک‌های اندک و مخفیانه آنها - به‌دلیل ترس از تبعات سیاسی آن - هم ناکافی بود (Eraslan, 1996: 87). از سوی دیگر مریم نفیسه یکی از کارکنان وب او را متهم به سوءاستفاده از این مساعدت‌ها کرده و به‌دلیل عدم توانایی وب در بازپرداخت مبالغی که برای تبلیغ گرفته بود از او شکایت کرده (abd-allah, 2006: 247-250) و حتی دفتر و محل کار او را تعطیل کردند (Ferris, 1994: 210). هرچند وب از این اتهامات تبرئه شد و مدتی به‌رغم فقر و تنگ‌دستی سعی در حفظ مأموریت خویش داشت. در این شرایط دشوار بار دیگر از مسلمانان شرق کمک خواست و خطاب به آنها نوشت: «در این شرایط ۱ روپیه هم کمک کار خواهد بود. مسیحیان سالانه میلیون‌ها دلار برای اشاعه دین نادرست خود هزینه می‌کنند چرا ما برای دین برحقمان نکنیم؟ اگر هر مسلمان به خاطر خدا و خودش اندکی برای گسترش اسلام هزینه کند، اسلام بر پهنه گیتی خواهد درخشید.» (abd-allah, 2006: 248). همچنین با آنکه در سال ۱۸۹۴ محل جدید فعالیتش (ساختمان جهان اسلام^۲) و انتشارات آن تعطیل شد و سرمایه‌ای نداشت باز دست از تبلیغ برنداشت و زندگی سخت او در کنار پارک اولستر نیویورک با خانه‌ای کوچک و قدیمی،

۱. Hajee Omar J. F. Chamberlain

۷. طرح کلی ساختمان جهان اسلام از مؤسسه اسلامی کویلیوم گرفته شده بود و دارای یک کتابخانه کوچک و رایگان، موزه، کوچک سالن سخنرانی برای مطالعه قرآن، ملاقات اعضا، برای آموزش زبان‌های شرقی و جلسات اجتماعی (Pool, 1892: 397) مسجد، مرکز نشر و در سه طبقه بود (abd-allah, 2006: 162-165)، وب در این مکان هر شب جمعه سخنرانی و پرسش و پاسخ پیرامون آموزه‌ها و آداب و رسوم اسلامی و یکشنبه‌شب‌ها تاریخچه مختصر اسلام را دایر کرده بود (Osman, 1944: 5-6; Pool, 1892: xiv).

دفتری محقر و چاپخانه‌ای کوچک نشان از ادامه جریان تبلیغات داشت (abd-allah, 2006: 250-254). ماهنامه جهان اسلام و صدای اسلام لاغر و کم حجم شده بود (abd-allah, 2006: 254) و حوزه کار تبلیغی‌اش به محل کنونی زندگی‌اش محدود شده بود (abd-allah, 2006: 256) اما تبلیغ همچنان ادامه داشت. لازم به توضیح است که از جمله فعالیت‌های مهم این انتشارات چاپ آخرین مسائل مربوط به مسلمانان جهان و کتاب نماز (راهنمای نماز) وب بود (abd-allah, 2006: 163). فاصله سال‌های ۱۸۹۵ و ۱۸۹۶ بحرانی‌ترین ایام تبلیغات وب بود اما در این برهه هم کالج‌ها، دانشگاه‌ها، مدارس، جوامع ادبی، و دیگر سازمان‌ها محل حضور وب و سخنرانی‌های تبلیغی او و گرایش آمریکایی‌ها به اسلام است (abd-allah, 2006: 173). وب پس از چهار تا پنج سال زندگی در کنار پارک اولستر و توقف کامل فعالیت‌های تبلیغی‌اش در سال ۱۸۹۷ قریب به یک سال بعد به رادرفورد^۱ نقل مکان کرد و با پیگیری حرفه روزنامه‌نگاری و تجارت ۱۸ سال باقی عمر خود را گذراند (abd-allah, 2006: 264). باین حال از نیویورک نبریده بود و مدام رفت‌وآمد داشت. او با پیوستن به حزب دموکراتیک نیوجرسی^۲ برای بار دیگر نقش مدنی فعالی یافت و حتی در سال ۱۸۹۸ نامزد کاندیدای حزب دموکرات در کنگره آمریکا گشت ولی به‌زودی به نفع ویلیام هیوز^۳ کنار کشید (abd-allah, 2006: 5). پس از آن در سال ۱۹۰۱ به‌عنوان کنسول افتخاری عثمانی در نیویورک انتخاب شد و با دعوت اختصاصی دولت روانه استانبول شد و از سلطان عبدالحمید دوم عنوان «بیگ»، «سر» را دریافت نمود و او نخستین آمریکایی بود که چنین نشانی دریافت می‌کرد (abd-allah, 2006: 5, 265) او مدتی پس از بازگشت از ترکیه در سال ۱۹۰۲ نخستین سخنرانی خود را با عنوان «قسطنطنیه و زندگی مردم ترکیه» ایراد کرد و در انتها خطاب به اصحاب مطبوعات گفت که برای خوانندگان خود بنویسند که «وب به‌رغم دریافت جوایز، افتخارات و موقعیت‌های سیاسی‌اش برای مردم رادرفورد همان وب قبلی است». وب تا

۱. Rutherford

۲. New Jersey

۳. William Hughes

پایان عمر خود به عنوان یک مسلمان واقعی و آمریکایی هویت خویش را حفظ کرد (abd-allah, 2006: 6).

در سال ۱۹۰۲ میلادی وب به عنوان یکی از اعضای هیأت مدیره آموزش پرورش رادرفورد برگزیده شد و تا سال ۱۹۰۵ در این پست باقی بود؛ همچنین ایشان به طور هم‌زمان از سال ۱۹۰۳ تا ۱۹۰۴ کارمند منطقه رادرفورد نیز بودند. با آنکه برای بار دوم (۱۹۰۵-۱۹۰۸) هم برگزیده شد اما کناره گرفت (Osman, 1944: 7; Bunker, n. d.: 282). پست‌های بعدی وب در رادرفورد تا ۱۹۱۲ به ترتیب مباشر هیأت داوران شهرستان برگن و رئیس باشگاه بین‌المللی حقوق بشر رادرفورد بود (Osman, 1944: 7). سال‌های پایانی زندگی وب توقف فعالیت‌های تبلیغی او در مقابل پاگیری حرکت گروه‌های مخالف بود؛ به گونه‌ای که قریب به ۵ سال پیش از مرگ او ساموئل زویمر^۱ مبلغ پروتستان مجله‌ای با همان عنوان مجله وب (جهان اسلام) ولی با هدف محو تأثیرات فعالیت‌های وب به راه انداخت (Aijian, 1920: 30-35; Holmes, 1926: 162, 266; Bousquet, 1935: 40-). وب زبان‌های انگلیسی و اسپانیایی را به کمال و اندکی اردو می‌دانست (Webb, 1893A: 9). وب پیشگام اسلام و نخستین سردبیر و بنیان‌گذار روزنامه‌نگاری اسلامی در آمریکای شمالی است (abd-allah, 2006: 17). همچنین او بنیان‌گذار نخستین مؤسسه اسلامی نیویورک (Smith, 1999: 189-190; Ferris, 1994: 210)، نخستین مکان برای عبادت مسلمانان است (Smith, 1999: 189-190). مسجد منتهن وب در طبقه سوم ساختمان جهان اسلام در چلسی^۲ بود. گاهی از این مسجد - بعد از مسجد سدار ریپدز^۳، ساخته شده توسط مهاجرین سوری و لبنانی (Nyang, 1999: 109) - به عنوان نخستین مسجد آمریکا تا سال ۱۹۲۰ هم یاد می‌کنند (Smith, 1999: 189).

۱. Samuel Zwemer

2. Chelsey

۳. Cedar Rapids

او از بیماری دیابت رنج می‌برد و بالاخره در سن هفتادسالگی در ۱ اکتبر ۱۹۱۶ میلادی در نیویورک تسلیم این بیماری شد (abd-allah, 2006: 6). وب در گورستان دامنه کوه در خارج از رادرفورد به خاک سپرده شد (Tunison, 1945: 18).

کمیته یادبود وب در سال ۱۹۴۳ میلادی بزرگ‌داشتی در شهر منهتن برای او برگزار کرد. هرچند پیش از آن یکبار دیگر مراسمی این‌چنین برگزار شده بود؛ اما بسیاری از مردم وب و خدماتش را از یاد برده بودند. در این مراسم دو تن از مسلمانان آمریکایی یعنی دکتر اموری و نادره عثمان^۱ سخنرانی کرده و شخصیت و خدمات او را ستودند (Osman, 1944: 7, 8).

وب به‌طورکلی خوش‌سینما و خوش‌مشرّب و کارآمد بود (Tunison, 1945: 14; Lancaster, 1987: 16). مردم ویکتوریا نه‌تنها به زبان شیرین و شیوای او و محتوای فکری‌اش علاقه داشته و از او تقلید می‌کردند بلکه حتی از نحوه لباس پوشیدنش الگو می‌گرفتند و او را باور داشتند (abd-allah, 2006: 7; Fishburn, 1981: 41) وب عموماً لباس سفید با عمامه و کت‌وشلوار غربی و لباس گشاد و صندل شرقی می‌پوشید (Seager, 1933: 270, 271; Tunison, 1945: 14). او ظاهری آرام داشت و صبور، صریح، باوقار و مهربان بود (Schlereth, 1991: 185). آهسته و سنجیده و با تدبیر و تعقل سخن می‌راند (Stiletto, 1893: 204). او پوستی گندمگون، چشم‌های قهوه‌ای درشت و درخشان و ریش‌های پرپشت، قد متوسط و چهارشانه و نسبتاً تنومند و بیشتر به هندوها شباهت داشت و با لهجه‌ای خارجی صحبت می‌کرد و مسلمان بودن در چهره‌اش پیدا بود (abd-allah, 2006: 8). برخلاف برخی نظرها که او را متمایل به پوشش غربی نشان داده‌اند (abd-allah, 2006: 9) به‌طورکلی وب ظاهر و رفتاری اسلامی داشت (Osman, 1944: 8)، لباس شرقی و لباس سنتی مسلمانان را ترجیح می‌داد. چنان‌که تصاویر باقیمانده از او گواه این موضوع است (abd-allah, 2006: 9) حتی لباس غربی را نشانه‌ای از انحطاط می‌دانست و معتقد بود مسلمانان با پوشیدن لباس غربی در مسیر فساد اخلاقی قرار خواهند گرفت

۱. Dr. Emory Tunison and Nadirah Florence Ives Osman

(9: 2006, abd-allah, 65; Turner, 1997) او تقلید کورکورانه از رفتار و لباس غربی‌ها را عامل دوری از سنن غنی مسلمانان و زمینه‌ساز سلطه استعمار بر آنها می‌دانست و سخنرانی‌های خود در هند بر آن تأکید می‌کرد (9: 2006, abd-allah).

او به زمان اهمیت بسیار می‌داد، صبح زود برمی‌خاست پس از نماز و دعا اندکی ورزش می‌کرد (152, 153: 2006, abd-allah) و از آنجاکه به مطالعه علاقه وافری داشت در هر فرصتی به مطالعه می‌نشست (149, 152: 2006, abd-allah) او شیفته مناظر طبیعی و مناظر هنری بود. از هر فرصتی برای سرزدن به موزه‌های آثار باستانی و طبیعی دیدن می‌کرد (149, 152: 2006, abd-allah).

۱. اسلام آوردن و اندیشه‌های اسلامی وب

اگرچه وب به‌عنوان یک پروتستان به دنیا آمد و پرورش یافت، اما به‌زودی به کلیسای اسقفی هادسون پیوست. البته این تغییر در دوران نوجوانی او منشاء مذهبی نداشت و بیشتر به علت جذابیت بیشتر کلیسای اسقفی بود (9, 10: 2006, abd-allah). همچنین این امر را می‌توان تعبیر به حس استقلال مذهبی او از دیگران نیز کرد. وب در دوره‌ای به دنیا آمد که از نظر مذهبی تعصبات حکم‌فرما بود و سرزندگی مذهبی وجود نداشت و بیشتر تمایل به فردگرایی پدیدار بود (372, 373: 1960, Olmstead)، از نظر اجتماعی نیز نژادپرستی و اجحاف سفیدپوستان در حق سرخ و سیاه و برده‌داری، اختلاف داخلی کلیسای پروتستان (245: 1984, Marty; 375: 1960, Olmstead) مشهود بود. هادسون آبدستن مخالفت‌ها با برده‌داری و همشهری وب مارتین ون بورن^۱ فعال در این زمینه بود (4: 1985, McMullin; 46, 82, 83: 1999, Abu-Lughod). حتی آورده‌اند که وب در این زمان در جنگ داخلی و بزرگ^۲ شهر کلمبیا کانتی^۳ حضور داشته است (258: 1981, Gunn).

۱. Martin Van Buren

۲. Great War of the Rebellion

۳. Columbia County

الهیات متناقض کلیساهای پروتستان، ناتوانی آنها در پایان دادن به جنگ‌های خانمان‌سوز، و عدم پایبندی به تعهداتشان و موضع دوگانه آنها پس از جنگ داخلی، بدبینی و شک و تردید مذهبی را برای آمریکای نیمه دوم قرن نوزدهم به ارمغان آورده بود

(abd-allah, 2006: 37-39). در این فضا بسیاری از مردم به دنبال راه و روزنه جدیدی بودند (Gunn, 1981: 258; Marty, 1984: 224; LeBeau, 2000: 180)؛ و حتی آورده‌اند که مردم به‌گونه‌هایی از سکولاریسم متمایل شده بودند (Olmstead, 1960: 397; Menand, 2001: 80).

در این فضا وب ابتدا به ماتریالیسم و مکتب‌های مادی متمایل شد و پس از چندی شروع به بررسی اعتقاد به عالم ارواح، عرفان و ادیان غیر غربی شد. هرچند برخی بر این باورند که وب مقارن اوج بحران معنوی غرب، زمانی که کسانی چون ویلیام جیمز^۱، چارلز پیرس^۲، الیور وندل هولمز جونیور^۳، و سایر نخبگان بوستون^۴ با تشکیل کلوب‌های متافیزیکی در پی چاره بحران معنوی مذکور بودند (Menand, 2001: 201)، در سال ۱۸۷۲ میلادی به‌طورکلی مسیحیت را پس زد (abd-allah, 2006: 52)؛ اما برخی دیگر بر این باورند که این ایام دوران سرگردانی وب و به‌اصطلاح خانه بدوشی او از نظر مذهبی است (Tunison, 1945: 15; Webb, 1893: 12; Ali, 1892: 4). و این دوره در واقع همان دوره هشت‌ساله‌ای است که خود وب می‌گوید هیچ دینی نداشت و تنها در مکاتب مادی تفکر می‌کردم.

وب در ۱۸۹۲ میلادی در حضور مسلمانان کلکته بیان داشت که او هرگز یک مسیحی اعتقادی نبوده و بنابه التزام محل تولدش یک آمریکائی و تنها اسم مذهب مسیحی را به یاد می‌کشیده است (Webb, 1893: 11). جالب‌توجه آنکه وب در دوران کودکی خویش همواره از کلیسا و مراسم آن فراری بود (Webb, 1893: 12) و بنابر سخن

۱. William James

۲. Charles Peirce

۳. Oliver Wendell Holmes Jr

۴. Boston

خود او زمانی که از آن اجتنابی نبود با بی‌حوصلگی و دل‌سردی سخنان غامض کشیش و تعلیمات جزمی کلیسا را گوش می‌داده است. درحالی‌که نگاه او به مراسمات عبادی مسلمانان و خطبه‌های نماز نگاهی دیگر و سخنانش در این باره نشان از اشتیاق و جذب به خطبه‌های نماز برای او دارد (Webb, 1893: 11, 12). او شک و تردید خود را درباره الهیات تبلیغی از سوی کشیشان مسیحی از همان دوران نوجوانی خود می‌داند. زمانی که باورهای خرافی و عقاید جزمی آنها پی‌برد (Webb, 1893: 11, 12) باین حال آغاز آشکار پس زدن این تعالیم جزمی در زمان فارغ‌التحصیلی از کالج کلورک و در سن بیست‌سالگی (Webb, 1893: 12) و زمان تأملات عمیق مذهبی او بوده است (Webb, 1893b: 30).

در این زمان او مانند بسیاری از هم‌عصرانش به دنبال جایگزینی معنوی برای آئین سراسر تعصب و خرافی و ناکارآمد زمان خود بود (Webb, 1891b: 156, 157; Webb, 1893: 7)؛ او برای اینکار در میان ادیان شرقی به جستجو پرداخت، این تفحص با عرفان آغاز شد اما هدف غایی‌اش نبود. عرفان‌گرایی به‌ویژه تمایل به آئین بودیسم در میان بسیاری از دیگر روح‌گرایان هم عصر وب وجود داشت (Olmstead, 1960: 523). شاید آموزه‌های فلاک آلونزو^۱ که دانشجویان کالج کلورک را به اعتقاد توأم با تعقل می‌خواند در رهیافت وب پیرامون آئین زمانش بی‌تأثیر نبوده است (Rose, 1992: 50-51; Saunders, n. d.: 65). جستجوی او پیرامون روح‌گرایی و عالم ارواح در سنت لوئیس با بهره‌گیری از کتابخانه غنی آن (با بیش از ۱۳۰۰۰ کتاب مذهبی) انجام می‌شد (Webb, 1893: 13) و یافته‌هایش را در نوشته‌های خود در مجلات انعکاس داد (abd-allah, 2006: 54-57) تا برای دیگر معاصران و هم‌شهریانش در رهیافت مشترکشان مورد بهره‌مندی واقع گردد (Rose, 1992: 18; Olmstead, 1960: 345). مرحله بعدی مطالعه پیرامون بودیسم بود (Tweed, 1992: 51-53; Jackson, 1994: 97-100) به‌طورکلی فاصله میان سال‌های ۱۸۷۹ تا ۱۹۱۲ اوج گرایش بسیاری از مردم آمریکا به بودیسم به‌عنوان جایگزینی معنوی بود (Tweed, 1992: 92; Jackson, 1994: 50)؛ اما برای وب بودیسم تنها یک منزلگاه موقت بود. و از نظر زمانی مطالعه وب پیرامون ادیان

۱. Alonzo Flack

شرقی و بودیسم از سال ۱۸۸۱ آغاز شد (Osman, 1944: 8). سال‌های ۱۸۸۱ تا ۱۸۸۴ اوج جستجو و مطالعه او پیرامون بودیسم و عرفان بود و محتمل است که مابین سال‌های ۱۸۸۱ و ۱۸۸۲ به این آئین متمایل شده باشد (Webb, 1891: 249). وب حتی بعد از مسلمان شدنش متمایل به عرفان بود و اسلام را دارای ابعاد عرفانی متعالی برمی‌شمرد (Queen, 2001, vol 2: 781). همان‌گونه که قاضی ویلیام کوان^۱، رئیس انجمن عرفانی آمریکا می‌گفت عرفان یک عنصر مهم در تلاش معنوی وب و زندگی مذهبی او بود (Khan, 2002: 6-7)؛ در واقع از دریچه عرفان بود که به اسلام رهنمون شد.

وب دو سال پیش از آنکه به فیلیپین برود و اسلام خود را آشکار کند با میرزا غلام احمد دانشمند مسلمان و سرشناس هندی مکاتباتی پیرامون اسلام داشت و پس از آن نیز همواره این ارتباط حفظ شد. و هیچ بعید نیست در نتیجه این مکاتبات مأموریت فیلیپین را برای اطلاع از ادیان شرقی برگزیده باشد. به هر تقدیر نخستین اظهار روشن وب پیرامون تمایلش به اسلام در مکاتبات او با میرزا غلام مابین سال‌های ۱۸۸۶-۱۸۸۷ آمده است (abd-allah, 2006: 61). درباره چگونگی آغاز مکاتبه وب با او نظرات گوناگونی وجود دارد؛ برخی آورده‌اند که پس از مکاتبه میرزا غلام با یکی از آشنایان وب این امکان برای او نیز فراهم شد (Ahmad, n. d.: 157)، و برخی دیگر نیز می‌گویند وب پس از مطالعه برخی از آثار او به چنین کاری دست‌یافت (Nyang, 1999: 105). وب دو نامه به میرزا نوشت و او هم هر دو را پاسخ داد و آخرین پاسخ او در ۱۷ دسامبر ۱۸۸۶ به همراه روزنامه‌ها و بروشورهایی پیرامون اسلام به دست وب رسید (abd-allah, 2006: 61-63).

در همین نامه اخیر بود که وب تمایل خود را به اسلام ابراز داشت (Ali, 1892: 4). با آنکه این ارتباطات نقش مهمی در افزایش اطلاعات وب پیرامون اسلام و مسلمانی او داشت وب هیچ‌گاه در آثار و سخنرانی‌های خویش طریقت احمدیه را تأیید نکرد (Ahmad, n. d.: 159-161; Smith, 1999: 189). در نشریات و سخنرانی‌های سران طریقت احمدیه به‌ویژه در اجلاس مهم دومین پارلمان ادیان جهانی در سال ۱۹۳۳ هیچ سخنی از او حتی به‌عنوان یکی از نخستین مسلمانان نیست (Weller, 1933: 43-44).

۱. William Quan

به هر حال وب در نخستین نامه خود به میرزا با اشاره به مطالعات و اطلاعات گسترده خود از بودیسم، هندوئیسم و کنفوسیوس و آئین زرتشت اطلاعاتش از اسلام را اندک می‌شمارد و بیان می‌کند که با این اطلاعات اندک قادر به تمیز حق و حقیقت نیست و به کمک او نیاز دارد (abd-allah, 2006: 63-64). در نامه دوم نیز خود را در آستانه به آغوش کشیدن حق و حقیقت می‌داند و اعلام می‌کند که دوست دارد برای مطالعه بیشتر پیرامون اسلام به هند سفر کند، اما محدودیت‌های مالی فعلاً مانع از تحقق این مهم است. به ویژه آنکه در زمان سفرش زن و فرزندانش بدون حامی خواهند ماند (q. V.; Web, n. d.). پاسخ میرزا ضمن در برداشتن امید و نوید این مطلب که نور حقیقت اسلام محدود به شرق نخواهد ماند و اروپا و آمریکا را هم در خواهد نوردید به او قول داد پس از اتمام ترجمه قرآن به زبان انگلیسی یک نسخه از آن را برای وب خواهد فرستاد (abd-allah, 2006: 64). هرچند وب در هر دو نامه خود به تمایلش به اسلام اشاره دارد، اما هیچ‌گاه نمی‌گوید که مسلمان شده است. جالب‌توجه آنکه در نامه دوم به صراحت خود را متعهد به انجام مأموریت اسلامی خویش برای اشاعه حقیقت می‌داند و بیان می‌کند که اساساً همه پیامبران به تعلیم حقیقت و آئین درست پرداخته‌اند، اما تعالیم محمد(ص) در درجه بالاتری قرار دارد (abd-allah, 2006: 64-65). همچنین هیچ شاهدی در دست نیست که نشان دهد وب پیش از سفارت خود در فیلیپین مسلمان شده باشد. در مقابل شواهد اسلام آوری او در فیلیپین بسیار است؛ یکی مصاحبه خود او در سال ۱۸۹۲ که اظهار داشت ۵ سال پیش به اسلام گرویده و نام اسلامی محمد را برگزیده است (abd-allah, 2006: 65). و اخبار دیگری که تأییدکننده مسلمان شدن وب در زمان حضورش در مانیل است (Tunison, 1945: 16) نکته دیگر آنکه همسر و سه فرزند وب هم به تبعیت از او در مانیل مسلمان شدند. همچنین حسین علی حاج عبدالله تاجر مسلمان هندی که وب را می‌شناخت و با او رفت‌وآمد داشت او را «بهترین مسلمان هندی» خوانده است (Ali, 1892: 4; Osman, 1944: 7). همچنین وب گرویدنش به اسلام را از طریق فلسفه متعالی می‌داند آنگاه که می‌گوید:

«من رک و پوست‌کنده بگویم که از مجرای فلسفه متعالی به اسلام رهنمون
و به آن گرویدم (Webb, 1892D: 27)».

همان‌گونه که لری پستون در بررسی علل گرایش غربیان به اسلام سادگی، عقلانیت، یگانگی، اخلاق عملی، ارتباط مستقیم با خدا را از عامل جاذبه اسلام برای غربیان برشمرده (Poston, 1992: 176-179)، بسیاری از این اصول برای وب نیز مطرح بوده و مدام کلام او ذکر این ابعاد بوده است. یکی از مضامین ثابت سخن وب خداشناسی، سادگی و اخلاص، اخلاق عملی و عقلانیت اسلام در مقابل عقاید جزمی و زندگی مسیحی آئین مسیحیت بوده است (abd-allah, 2006: 141, 142, 145, 148, 151). مهم‌تر از آن وب از برخی از این اصول مانند برابری و برادری و اخلاق عملی آن به‌عنوان تاج عقاید اسلامی در مأموریت خود بهره می‌برد و به‌کارگیری این اصول را باعث برطرف شدن بسیاری از مشکلات اجتماعی و سیاسی جهان برمی‌شمرد (abd-allah, 2006: 160, 161).

از این‌روست که به شعر معروف سعدی استناد می‌جست و می‌گفت:

بنی‌آدم اعضای یکدیگرند/ که در آفرینش زه یک گوهرند

چو عضوی به درد آورد روزگار/ دگر عضوها را نماند قرار

تو که از محنت دیگران بی‌غمی/ نشاید که نامت نهند آدمی (abd-allah, 2006: 136)^۱

همچنین همواره دکترین عقاید مسیحی را موردنقد قرار داده و با اشاره به بحث «نیابت قبول کفار» در کلیسا آن را نه‌تنها چاره‌ساز نمی‌دانست بلکه باعث تضعیف اخلاق اجتماعی و مسئولیت‌پذیری فردی برمی‌شمرد (abd-allah, 2006: 68). به‌طورکلی علت اصلی گرایش خود را به اسلام ناتوانی دین سنتی مسیحیت برای رفع تردیدهای مذهبی پیش‌آمده در دنیای مدرن که در اسلام پاسخ همه وجود داشت، برمی‌شمرد (abd-allah, 2006: 69).

ذکر مدام او در برخورد با مشکلات این بود که «روز زیبای من امروز است. باید شکرگذار خداوند به سبب نعمت‌های بیکران‌ش بود نه به خاطر این مشکلات کوچک شکوه کرد» (abd-allah, 2006: 149) او حضرت محمد را نمود یک انسان کامل می‌دانست و بهترین نمونه عملی تحقق اصل برادری را در زندگی او می‌دید و با این

1. All Adam's Race is Members of one frame/since all, at First, from the Same Essence Came/When by hard fortune one Limb is Oppressed/The other Members lose their wanted Rest/If thou feel's not for others' misery/A son of Adam is no name for thee.

روزنه هم به تبلیغ اسلام می‌پرداخت (abd-allah, 2006: 161). همچنین در سخنرانی خود در پارلمان جهانی ادیان خطاب به همشهریانش می‌گفت که «من به کشورم و به مردمش نوان مردمی عقل‌گرا عشق می‌ورزم، اما از کسی که اسلام را درک کند و آن را دوست نداشته باشد دوری می‌کنم و اینکه زمان آن فرارسیده‌است که ما آمریکایی‌ها درباره این مطلب که محمد که بود و چه می‌گفت تدبیر و تفحص منصفانه کنیم (Houghton, 1893: 460, 464; Barrows, 1893, vol 2: 989, 990, 996).

علاوه بر آن وب از ابراز گرایش فرقه‌ای خویش پرهیز داشت. چنان‌که از سؤال یکی از متعصبان اهل سنت پیرامون گرایش فرقه‌ای خود ناراحت شد و در پاسخش یکی از دلایل عقب‌ماندگی آنها را همین تعصبات غیرمنطقی برشمرد و گفت مهم این است که پیامبرش او را در لباس اسلامی و انسانی ببیند (abd-allah, 2006: 141-143).

در مقابل نظر دکتر موری تونیسون^۱ و برخی دیگر که وب را نخستین مسلمان آمریکایی نمی‌دانند و معتقد است برخی دیگر پیش از او^۲ اسلام آورده‌اند (Tunison, 1945: 13; Osman, 1944: 6; Austin, 1977: 3-5, 13-14, 51-61, 65-78) و نظر فریحه خان^۳ که او را نخستین مسلمان سفیدپوست آمریکائی می‌داند (Khan, 2002: 1) ما می‌توانیم از او به‌عنوان نخستین مستشرق آمریکایی مبلغ اسلام نام ببریم. وب در پرتو سخنرانی‌ها و تألیفات و سفرهای تبلیغی‌اش به‌عنوان یکی از اسلاف مستشرقان مسلمان در آمریکا موقعیت خویش را تثبیت کرد (Hermansen, 1999: 187). مهم‌تر از همه، بسیاری از کسانی که او را دیده یا درباره‌اش نوشته‌اند اذعان دارند که، وب یک مسلمان واقعی درگذشت (Tunison, 1945: 18; Bird, 1923: 203; Osman, 1944: 8) و ایمان و تعهد او نمونه خوبی برای تقویت فرهنگ مذهبی آمریکا گشت (Smith, 1999: 189-190).

1. Dr. E Mory Tunison

۲. از جمله جان اهل انتاریو (Ontario)، و جان و مارتا سیمون (John and Martha Simon) زن و شوهر آمریکایی در سال ۱۸۷۱ مسلمان شده و پس از عزیمت به کانادا در شمار مسلمانان ساکن کانادا نامشان ثبت شد (Hamdani, 1997: 98) و تنها چند سال قبل از مسلمان شدن وب کشیشی به نام نورمن (Norman) کشیشی که به ترکیه برای موعظه انجیل و تبلیغ مسیحیت رفته بود تحت تأثیر فرهنگ و آیین اسلامی مسلمان شد و به آمریکا بازگشت (Garcin de Tassy, 1875: 91-92; Arnold, 1896: 465).

3. Fareeha Khan

اگر بخواهیم به‌طور خلاصه سیر مذهبی وب را نشان دهیم به یقین مصداق آن کلام زیر از خود اوست:

«پس از تلاش بیهوده برای یافتن چیزی در مسیحیت برای اقناع تمایلات روحم به‌سوی ماتریالیسم روی آوردم و چندین سال در سرگردانی بدون مذهب خاصی گذشت. در این برهه با مطالعه در ادیان شرقی به‌ویژه بودیزم بودم. در این برهه بدون تعصب نسبت به دین خاصی محققانه به‌دنبال حقیقت و به‌طور خاص حقیقت زندگی و مرگ و راز و رمز آن گشتم. و به این نتیجه رسیدم که اگر زندگی دیگری فراتر از زندگی دنیوی نباشد پس دین دیگر به چه کارآید و پیامبران برای چه آمدند. درحالی‌که همان‌گونه که بسیاری گفته‌اند زندگی این دنیا مقدمه‌ای برای زندگی وسیع‌تر و گسترده‌تر در دنیای دیگر است و مهم است که چگونه زندگی کنیم تا چه انعکاسی در زندگی واپسینمان داشته باشد. در مطالعه مکاتب مادی دریافتم که اینها به‌رغم اطلاع از بسیاری از امور محسوس نمی‌توانند پاسخ‌گوی بسیاری دیگر از دغدغه‌های فکری و معنوی‌ام باشند؛ به‌عنوان مثال آنها از آناتومی بدن انسان، بافت و سلول‌های گیاهان و درختان و کیفیت تولد انسان از مادرش اطلاع دارند اما نمی‌توانند پیرامون فلسفه این رشد و تولد و مرگ و اینکه از کجا آمده‌ایم و به کجا خواهیم رفت پاسخ‌گویم باشند. کلیسا نیز مانند علم پاسخ‌گویم نبود. به مطالعه آثار میل^۱ و لاک^۲ و کانت^۳ و هگل^۴ و فیخته^۵ و هاکسلی^۶ و دیگران پرداختم اما راه به جایی نبردم. من مشتاق بودم بدانم روح و زندگی پس از مرگ چیست اما هیچ پاسخی نیافتم. پاسخ خویش را تنها در اسلام یافتم. و گرایشم به اسلام نه از روی زودباوری و ساده‌لوحی و احساسی و تعصبی بوده بلکه

1. Mill
2. Locke
3. Kant
4. Hegel
5. Fichte
6. Huxley

محققانه و از روی آگاهی و پس از مطالعه تطبیقی ادیان مختلف آن را برگزیدم» (Encyclopedia of Muslim-American history, 2010: 577).

۲. آثار اسلام‌شناسی

۲-۱. سخنرانی‌ها

نخستین نشر از وب در واقع مجموعه سه سخنرانی اوست که در تور هند انجام داد و از سوی حسن‌علی با یک مقدمه پیرامون چگونگی مسلمان شدن او منتشر شد (Khan, 2002: 10-11, 21; Ali, 1892: 5). همچنین سخنرانی کلکته، بمبئی و حیدرآباد (abd-allah, 2006: 10) او به شکل مستقل چندین بار در آمریکا چاپ شد (abd-allah, 2006: 164). سخنرانی کلکته وب شامل نحوه مسلمان شدن، معنای دین، نیاز ذاتی بشریت به دین، ابعاد باطنی و ظاهری دین، بی‌کفایتی نهاد مسیحیت، فقر معنوی ماتریالیسم و علم مواد، و میراث اسلام در اسپانیای اسلامی است (abd-allah, 2006: 185).

سخنرانی بمبئی (۱۰ نوامبر ۱۸۹۲) با عنوان اسلام انجام شده بود. این سخنرانی هم در ضمیمه سه سخنرانی وب و هم به‌طور مستقل در بمبئی و یک سال بعد در لاهور تحت نظارت بدرالدین کر منتشر شد (Webb, 1892b: 25). در نسخه لاهور علاوه بر اصلاح مواردی سه‌نامه‌ی ردوبدل شده میان او و بدرالدین کر هم بران افزوده شده است. این ویرایش به اصرار کولیوم در اختیار جامعه مسلمانان لیورپول هم قرار گرفت و در آنجا منتشر شد (Webb, 1892b: 26). این سخنرانی با تمرکز بر روی اسلام آوری خود، مکرر فساد عقیده مسیحیان و ناکارآمدی مسیحیت را با ذکر ارزش‌های اسلام و شیوه‌های آیینی آن بیان می‌کند (abd-allah, 2006: 178) با این حال بهترین سخنرانی وب در هند، سخنرانی ۲۵ نوامبر ۱۸۹۲ او با عنوان اسلام فلسفی است (abd-allah, 2006: 187). محتوی این سخنرانی همان مواد سخنرانی کلکته است با افزوده‌های پیرامون مأموریت وب در آمریکا به‌ویژه کمیته تأمین بودجه و پاسخ‌گویی به تردید برخی از مسلمانان در پیشرفت تبلیغات در آمریکا و تأکید بر ناکافی بودن علوم مدرن و مادی برای پیشبرد زندگی مطلوب و معرفی اسلام به‌عنوان آئین برتر است

(abd-allah, 2006: 187-189). دیگر سخنرانی وب با عنوان «بهترین راه» در ۱۱ دسامبر ۱۸۹۲ در مدرس ایراد شد. همان‌گونه که از نام این سخنرانی پیداست تأکید اصلی بر معرفی اسلام به‌عنوان بهترین سیستم و نظام نجات‌بخش است؛ دلایل او برای این ادعا بدین قرار است: ۱. اسلام حقیقت ابدی است ۲. تنها مکتبی است که پاسخ‌گوی نیازهای روح است ۳. تنها نظام هماهنگ با عقل و علم است ۴. به دور از خرافات است ۵. هر کس خود مسئول افکار و اعمال خویش است (abd-allah, 2006: 146).

۲-۲. مجلات

درباره کیفیت مجلات وب جز جهان اسلام که نسخه‌هایی از آن در کتابخانه سن لوئیس نگهداری می‌شود (Khan, 2002: 11-12, 22-23) اطلاعات اندکی داریم. به‌طورکلی آغاز مجلات وب با شعر بود؛ گاه از شاعران آمریکائی مانند ویتمن^۱ و جیمز راسل ول^۲ یا فرانسوی مانند ویکتور هوگو که شعر «مرگ پیامبر^۳» (درباره حضرت محمد) او از سوی ترزا وائلی^۴ ترجمه شده بود (abd-allah, 2006: 190-191) و گاه نیز از برگردان شعر شاعران ایرانی مانند سعدی و مولوی بهره می‌برد (abd-allah, 2006: 190-191).

۳-۲. مجله جهان اسلام

آغاز نشر ماهنامه جهان اسلام ۱۲ مه ۱۸۹۳ و در ۱۶ صفحه بود (abd-allah, 2006: 190-191) هرچند وب تمایل بسیار برای تداوم نشر این فصلنامه داشت ولی به‌دلیل مشکلات مالی تا هفت شماره بیشتر منتشر نشد. ماهنامه جهان اسلام سراسر دربردارنده مباحث تبلیغی از صفحات روی جلد - که دربردارنده تصاویر ابنیه و مساجد اسلامی چون مقبره پیامبر(ص)، مسجد مروارید هند، الحمراء یا اشعاری در شکوه این بناها ((abd-allah, 2006: 191-192)- گرفته تا محتوا بوده و اساساً با این رویکرد منتشر می‌شد (abd-allah, 2006: 191). همان‌گونه که نیویورک‌تایمز آورده این ماهنامه اغلب با نگاه انتقادی به مسیحیت و بیان برتری‌های اسلام بر آن رویکرد تبلیغی خود را دنبال

1. Whitman
2. James Russell Lowell
3. The Death of the Prophet
4. Teresa Viele

می‌کرد (abd-allah, 2006: 192)، و حتی در دورترین نقاط آمریکا مانند نورتون^۱ و کاتزاس^۲ در دسترس بود و خوانندگانی داشت (abd-allah, 2006: 192-194). علاوه بر آن، این مجله به‌عنوان نخستین نشریه اسلامی در آمریکا و نخستین نشر ادواری مسلمانان قابل توجه است (Nyang, 1999: 103). مهم‌تر از آن در ماهنامه جهان اسلام ۳ صفحه به‌صورت ثابت با عنوان «شواهد و قرائنی از اسلام» به قلم حاج عبدالله براون اساساً به دعوت به مسلمانی تعلق داشت (abd-allah, 2006: 74) و در کنار این مطالب با ذکر معرفی افراد جدیدی که در هر مرحله مسلمان می‌شدند دیگران را نیز ترغیب می‌کرد (abd-allah, 2006: 193-194). علاوه بر آن نشر مطالبی پیرامون حقوق زنان در اسلام و مقایسه وضعیت زنان در جهان اسلام با آمریکا و جوامع غربی از دیگر موضوعات مطرح در این نشریه بود (abd-allah, 2006: 194-195) مقاله‌ی سروانتس اسمرالدا^۳ با عنوان «زنان ترکیه» به این رویکرد در ماهنامه چاپ شد (abd-allah, 2006: 233-235). از سوی دیگر وب از تنش‌های میان برخی از علم‌گرایان مانند: کلنل رابرت گرین اینگرسول و کلیسا برپا بود با حمایت از جناح مقابل کلیسا ضمن تأیید ناکارآمدی آموزه‌های کلیسا در دنیای مدرن هماهنگی اسلام با علم و عقل را مکرر یادآور می‌شد (-Melton, 1999: 137; 143, 148; Fishburn, 1981: 4; Rose, 1992: 127; Tweed, 1992: 61).

۲-۴. صدای اسلام

اطلاعات ما درباره مجله صدای اسلام اندک است؛ این مجله در ۱۵ ژانویه ۱۸۹۴ به صورت هفته‌نامه منتشر شد اما پس از چندی به دلیل مسائل مالی به شکل ماهنامه بیرون آمد (Eraslan, 1996: 87-88) و تا اواخر جولای همان سال بیشتر منتشر نشد. بی‌تردید مطالب و خط‌مشی آن تداوم ماهنامه جهان اسلام بوده است.

۲-۵. جهان اسلام و صدای اسلام

جهان اسلام و صدای اسلام ماهانه بود و برای اولین بار در ژانویه سال ۱۸۹۵ به‌عنوان جایگزینی موقت برای دو مجله قبلی به‌عنوان آخرین نشر انتشارات جهان اسلام بیرون

1. Norton
2. Kansas
3. Esmeralda Cervantes

آمد. کیفیت نشر این مجله بسیار پایین تر از نشریات پیشین و وب امیدوار بود با حمایت طرفداران آن را بهبود بخشد. ناگفته پیداست که تأکید اصلی این ماهنامه هم تبلیغ اسلام و پراکندن نور حقیقت اسلام در آمریکا بوده است (abd-allah, 2006: 196)، در نخستین شماره آن وب نوید این مطلب را می دهد که جامعه آمریکا هرروز به حقیقت اسلام و کارآمدی آن برای رفع مشکلات اجتماعی دامن گیرشان بیشتر پی برده و روند مسلمان شدن آنها روبه رشد است (abd-allah, 2006: 196-197). در ادامه روند پیشین مطالبی هم در معرفی نومسلمانان آمریکایی و انگلیسی به میان است (abd-allah, 2006: 197). کسانی مانند عبدالقادر، کشیش مسیحی پارسی زبان مقیم بمبئی که به رغم فشار و شکنجه از سوی خانواده راه درست را برگزید (abd-allah, 2006: 197). همچنین مطالبی پیرامون گسترش اسلام در آمریکا، انگلستان، آفریقا، و چین و اینکه روند اسلام آوری دو برابر شده است (abd-allah, 2006: 197). با این حال در کنار این مطالب بحث از مشکلات عثمانی در ارمنستان و دخالت های مسیونرهای آمریکایی به عنوان دلایل اصلی ناامنی در آنجا محور اصلی این ماهنامه بود. البته وب به دلیل مسائل امنیتی این مطالب را بیشتر در جزوه ای جداگانه و به شکل ناشناس انتشار می داد (abd-allah, 2006: 199). این ماهنامه به طور عمده سخنرانی های وب و در نقد مسیحیت، زندگی نامه حضرت محمد و مهم تر از همه پیرامون عوامل برتری اسلام بر دیگر ادیان من جمله سازگاری آن با عقل و دین مطالبی منتشر می کرد (Khan, 2002: 17). در نهایت نشر ماهنامه به دلیل مسائل مالی در اواخر سال ۱۹۸۵ متوقف شد (abd-allah, 2006: 199).

۳. کتاب ها

۳-۱. اسلام در آمریکا

وب مدت کوتاهی پس از آغاز مأموریت خود یعنی آوریل ۱۸۹۳ کتاب اسلام در آمریکا را نوشت. این کتاب نیز بنا بر سنت وب که کوتاه می نوشت، مختصر - ۷۱ صفحه - است اما بهترین اثری است که می تواند تفکرات او را نشان دهد (Khan, 2002: 10). از سوی دیگر مطالب آن به نحو قابل توجهی با سه سخنرانی او در هند مشترک است. به دیگر سخن مطالب اسلام در آمریکا همان تلخیص سه سخنرانی او با افزوده هایی اندک است

(Khan, 2002: 10). از آنجاکه هنوز هم این کتاب در اروپا و آمریکا در دسترس است، به نظر می‌رسد از نشر گسترده‌ای برخوردار بوده است (Khan, 2002: 10). نکته جالب دیگر اینکه این اثر به مثابه اثری اسلام شناسانه بسیار مورد توجه قرار گرفت. ۲۰۰ وب در این اثر نیز مانند گذشته رویکرد خویش را نه از بین بردن دین خاصی یا تضعیف آئینی بلکه فراهم آوری بستری برای شناخت اسلام و از بین بردن جهل و کج فهمی نسبت به آن معرفی می‌کند (Webb, 1893: 7). پیرامون چگونگی مسلمان شدن و اقامت طولانی اش در میان مسلمانان (Webb, 1893: 43)، آموزه‌های اسلامی و زندگی حضرت محمد و موضوعاتی چون جهاد، حجاب، ازدواج و برده‌داری و برخی از قوانین اسلامی سخن می‌گوید (Webb, 1893: 33, 43, 45, F10). او از محمد غزالی به کرات در این اثر خود استناد می‌کند و سخن به میان می‌آورد (Webb, 1893: 26-27).

۲-۳. راهنمای نماز

وب راهنمای نماز را در سال ۱۸۹۳ میلادی برای آموزش چگونگی نماز خواندن و طریقه وضو و طهارت نوشت (Webb, 1893A: 14). این اثر کوتاه‌ترین اثر او و در ۲۷ صفحه است (Webb, 1893A: 7). به یقین انتشار این اثر ضمن کمک به نومسلمانان در به‌جا آوردن نماز برای غیرمسلمانان نیز منبع اطلاعاتی بدون غرض‌ورزی بود.

۳-۳. حقایق چند درباره ترکیه

باآنکه نخستین نوشته‌های وب درباره ترکیه جزوه‌های ضمیمه نشریاتش بود، اما کتاب حقایق چند درباره ترکیه به‌عنوان یکی از نخستین تحقیقات عالمانه و کاری جدی در این زمینه بود. ۲۰۴ این اثر در اوایل سال ۱۸۹۵ میلادی یعنی قریب به ۴ سال بعد از سفر وب به ترکیه و دریافت لقب سر(بیگ) از سلطان عبدالحمید دوم در ۶۵ صفحه نگاشته شد (Khan, 2002: 28-29). از این رو کتابش سراسر اطلاعات ارزشمند درباره آداب و رسوم اسلامی و مظاهر تمدنی ترکیه مانند توسعه راه‌آهن، بنادر، صنعت و کشاورزی و اصلاحات آموزشی و حتی اطلاعاتی در جانورشناسی و مهم‌تر از همه بیان مطالبی پیرامون بحث ارامنه دامن‌گیر امپراتوری عثمانی و تأکید بر نقش آباء کلیسای مسیحی بر توسعه این ناآرامی‌هاست (abd-allah, 2006: 203-209)، در ضمن این مطالب

ستایش عبدالحمید دوم به‌عنوان احیاکننده امپراتوری و بهره‌مند از تجهیزات مدرن نظامی است (abd-allah, 2006: 203-209).

۳-۴. مشکلات ارمنستان^۱

وب مشکلات ارمنستان را در ژانویه سال ۱۸۹۶ منتشر ساخت (abd-allah, 2006: 207-208)؛ این اثر در واقع گردآوری پنج مقاله منتشرشده در نیویورک از سوی نویسندگان اروپایی و آمریکایی که مدتی در ترکیه زندگی کرده بودند، با اضافات و توضیحاتی تحلیلی که عموماً همان مطالب کتاب پیشین او درباره ترکیه است. علت گزینش این پنج مقاله از سوی وب همدلانه و عالمانه بودن این پژوهش‌ها بود (abd-allah, 2006: 208) که بی‌تردید در جو اغراق و غرض‌ورزی پیرامون مسأله ارمنستان این آثار ارزششان دوچندان می‌گشت (abd-allah, 2006: 208). محور اصلی بحث در این اثر اوج بحران ارمنستان در سال ۱۸۹۰ و قتل‌عام ارمنی‌هاست که وب با استناد شواهد و تحلیل‌هایی سعی دارد نشان دهد که عامل اصلی این اغتشاشات اروپایی‌ها و آمریکایی‌ها بوده و از دولت عثمانی رفع اتهام کند (The Encyclopedia of Islam, 2003: vol 1, "ARMINIYA").

کتابنامه

- Abd-Allah, U. F. (2006). *A Muslim in Victorian America: The Life of Alexander Russell Webb*. OUP USA.
- Abu-Lughod, J. L. (1999). *New York, Chicago, Los Angeles: America's Global Cities*. U of Minnesota Press.
- Aijian, M. M. (1919). The Mohammedans in the United States. *The Muslim World*, 10(1), 30-35.
- Ahmad, B. Mujaddid-e Azam. *Np: np, nd*.
- Ali, H., "Preface." In Mohammed Alexander Russell Webb.
- Arnold, T. W. (1896). *The Preaching of Islam, a History of the Propagation of the Muslim Faith*, by TW Arnold.
- Austin, A. D. (1997). *African Muslims in antebellum America: Transatlantic Stories and Spiritual Struggles* (Vol. 5). Psychology Press.
- Barrows, J. H. (Ed.). (1893). *The World's Parliament of Religions: An Illustrated and Popular Story of the World's First Parliament of Religions, Held in*

1. The Armenian Troubles

- Chicago in Connection with the Columbian Exposition of 1893* (Vol. 2). Parliament Publishing Company.
- Bellah, R. N. (2002). The Protestant Structure of American Culture: Multiculture or monoculture?. *Hedgehog Review*, 4(1), 7-28.
- Bird, E. K., (1923). "The Press of Bergen County." In *The History of Bergen County, New Jersey, 1630–1923*, ed. Frances A. Westervelt, 203. New York: Lewis Historical Publishing.
- Bousquet, G. H. (1935). Moslem Religious Influences in the United States. *The Muslim World*, 25(1), 40-44.
- Braden, C. (1959). "Islam in America." In *The International Review of Missions* 48, 191: 309–317
- Bunker, F. C., (1994). "Profile of Alexander R. Webb." In *Bits and Pieces of the History of Rutherford, New Jersey*, 282. Unpublished book, Gould's St. Louis Directory for 1878. St. Louis: David B. Gould, n.d. Newspapers in Missouri: A Union List 1994—Staff of Missouri Newspaper Project 1988– 1994, A Component of the United States Program. 2 vols. Kansas City: University of Missouri, Kansas City.
- Dannin, R. (2002). *Black Pilgrimage to Islam*. Oxford University Press.
- De Toqueville, A. (2000). *Democracy in America*, trans. Harvey C. Mansfield and Delba Winthrop.
- Edwards, R. (1870). ed. Edward's Annual Director to the Inhabitants, Institutions, Incorporated Companies, Manufacturing Establishments, Business, Business Firms, etc., etc., in the City of Chicago, for 1870-1871.
- Eraslan, C. (1996). Muhammed AR Webb'in Amerika'da İslâm Propogandası ve Osmanlı Devleti'yle İlişkileri (1893-1896).
- Ferris, M. (1994). To—Achieve the Pleasure of Allah!: Immigrant Muslims in New York City, 1893-1991. In *Muslim Communities in North America* (pp. 209-230). SUNY Press Albany.
- Fishburn, J. F. (1981). *The Fatherhood of God and the Victorian Family: The Social Gospel in America*. Fortress Press.
- Grebsonal, L. (1893). The Mohammedan Propagandist. *Frank Leslie's Illustrated Week*, 30, 204-205.
- Gunn, G. B. (Ed.). (1981). *New World Metaphysics: Readings on the Religious Meaning of the American Experience*. Oxford University Press on Demand.
- Haddad, B. H., (1984). Ellison Findly, 195–217. Syracuse, N.Y: Syracuse University Press.
- Hamdani, D. (1997). Canada's Muslims: An Unnoticed Part of our History. *Hamdard Islamicus*, 20(3), 97-100.
- Hermansen, M. (1999). Roads to Mecca: Conversion Narratives of European and Euro-American Muslims. *The Muslim World*, 89(1), 56.

- History of Columbia Country, New York (1878). *Illustrious and Biographical Sketches of Some of Its Prominent Men and Pioneers*. Philadelphia: Everts & Ensign.
- Holmes, M. C., (1926). "Islam in America." *Moslem World*: 262–266.
- Hope, S. (1951). *Arabian Adventurer: The Story of Haji Williamson*. R. Hale.
- Houghton, W. R. (Ed.). (1803). *Neely's History of the Parliament of Religions and Religious Congresses at the World's Columbian Exposition* (Vol. 2).
- Ibid, (1873). *Edward's New Chicago Directory, 1873*. Chicago: Richard Edwards.
- Ibid, (1887). "Letter to Mirza Ghulam Ahmad". In Mirza Ghulam Ahmad, *Shahna-e Haqq*. N.p.: n.p., n.d.: 439–443.
- Ibid, (1891a). "To the Editor." *Allahabad Review*: 109–111
- Ibid, (1891b). "Two Remarkable Phenomena." In *The New Californian*: 248–251. Los Angeles: New Californian Publishing Society.
- Ibid, (1891c). "Progressive Mohammedanism." *Allahabad Review*: 156–158.
- Ibid, (1892a). "The Three Lectures of Mohammed Alexander Russell Webb, Esq. Delivered at Madras, Hyderabad (Deccan) and Bombay, with a Brief Sketch of His Life Published by Moulvi Hassan Ali (Mohammedan Missionary). Madras: Lawrence Asylum Press.
- Ibid, (1892b). "The Three Lectures of Mohammed Alexander Russell Webb, Esq. Delivered at Madras, Hyderabad (Deccan) and Bombay, with a Brief Sketch of His Life Published by Moulvi Hassan Ali (Mohammedan Missionary). Madras: Lawrence Asylum Press.
- Ibid, (1892c). *Islam: A Lecture Delivered at the Framji Cowasji Institute, Bombay, India, Thursday Evening 10th November 1892, by Muhammad Alexander Russell Webb, Esq., Late of the American Consular Service*. Bombay: Bombay Gazette Steam Printing Works.
- Ibid, (1893a). *A Guide to Namaz: A Detailed Exposition of the Moslem Order of Ablutions and Prayers with a Review of the Five Pillars of Practice*. New York: Moslem World Publishing Co.
- Ibid, (1893b). *Lectures on Islam: Delivered at Different Places in India*. Lahore: Islamia Press.
- Ibid, (1893c). *Islam in America: A Brief Statement of Mohammedanism and an Outline of the American Islamic Propaganda*. New York: Oriental Publishing Co. & Acton Press.
- Ibid, (1995). Editor and Owner of Newspapers, Scholar, and Consul-General of U.S.A." *The Light*, 6-10.
- Jackson, C. T. (1994). *Vedanta for the West: The Ramakrishna Movement in the United States*. Indiana University Press.
- Jane, S. (1999). *Islam in America*.
- Khan, F. (2002). *'Mohammed Alexander Russell Webb: A Nineteenth Century American's Impressions of the Religion of Islam.'* (Doctoral dissertation, Master's thesis, University of Chicago).

- Kurzman, C. (Ed.). (2002). *Modernist Islam, 1840-1940: a Sourcebook*. Oxford University Press, USA.
- Lancaster, C. (1987). *The Incredible World's Parliament of Religions: at the Chicago Columbian Exposition of 1893; a Comparative and Critical Study*. Centaur Press.
- Lant, J. H. (1870). *The Hudson Directory, Containing the Names of the Inhabitants, Hudson, N.Y.*: Bryan & Webb.
- Logan, S. A. (1979). *Old Saint Jo: Gateway to the West, 1799-1932*. JS Logan Foundation.
- Louis, M. (2001). *The Metaphysical Club. A Story of Ideas in America (New York, Farrar, Straus and Giroux)*.
- Le Beau, B. F. (2000). *Religion in America to 1865*. Edinburgh University Press.
- Marty, M. E. (1984). *Pilgrims in their own Land: 500 Years of Religion in America*.
- McMullin, J. B., (1985). *Hudson Revisited*. N.p.: n.p.
- McDannell, C. (1986). *The Christian Home in Victorian America, 1840-1900*. Bloomington: Indiana University Press.
- Murad, A. H., (2003-2004) "The Great Dive: The Unusual Life of William Williamson." Seasons: *Semiannual Journal of Zaytuna Institute*: 23-31
- Muhammad, A. (1984). Muslims in the United States: An overview of organizations, doctrines, and problems. *The Islamic Impact*, 195-218.
- Mirza Ahmad, G. (1887). "Letter to Alex. R. Webb," In Mirz Ghulam Ahmad, *Shahna-e Haqq*. N.p.: n.p., n.d: 443-444
- Melton, J. G. (1991). Religious leaders of America. *Detroit, MI: Gale Publishing Co*, 162-163.
- Nyang, S. S. (1999). *Islam in the United States of America*. ABC International Group.
- Olmstead, C. E. (1960). *History of the Religion in the United States*.
- Osman, N. F. I., (1944). *The Story of the First American Convert to Islam: Muhammad Alexander Russell Webb—A Scholar of Fame—Social Worker—Leading Journalist—Editor of Many Papers—Consul General for U.S.A.—Founder of First Islamic Mission and Islamic Periodical in America.* The Light, 5-8.
- Phillips, S. L., (1893). *Putnam County, Missouri Cemeteries: Information Obtained by Stone Readings and Additional Data from Unionville Republican: Readings to 1980 Inclusive*. Kirksville, Mo.: Simpson, 1990.
- Grebsonal, L. "the Mohammedan Propagandist." *Frank Leslie's Illustrated Week*: 204-205.
- Pool, J. J. (1892). *Studies in Mohammedanism: Historical and Doctrinal*,
- Poston, L. (1992). *Islamic Da'wah in the West: Muslim Missionary Activity and the Dynamics of Conversion to Islam*. New York: Oxford University Press.

- Queen, E. L., (2011). II, Stephen R. Prothero, and Gardiner H. Shattuck Jr., eds. *Encyclopedia of American Religious History*. 2 vols.
- Rose, A. C. (1994). *Victorian America and the Civil War*. Cambridge University Press.
- Ryan, C. J. (1975). *HP Blavatsky and the Theosophical Movement*. Theosophical University PR.
- Tom, S. (1982). *Detective*. Edited by John C. Gerber and Terry Firkins. Berkeley: University of California Press.
- Turner, R. B. (2003). *Islam in the African-American Experience*. Indiana University Press.
- Tunison, E. H. (1945). Mohammad Webb, First American Muslim. *The Arab World*, 1(3), 13-18.
- Twain, M. (2004). *Tom Sawyer Abroad/Tom Sawyer, Detective* (Vol. 2). University of California Press.
- Tweed, T. A. (2005). *The American Encounter with Buddhism, 1844-1912: Victorian Culture and the Limits of Dissent*. UNC Press Books.
- Saunders, R. N., "Remembering Claverack College." In Index of Various Papers and Materials Collected by the Historical Committee of the Claverack Woman's Club, 59-74, Claverack Free Library and Reading Room, Claverack, N.Y
- Seager, R. H. (1993). *The Dawn of Religious Pluralism: Voices from the World's Parliament of Religions*.
- Schlereth, T. J. (1992). *Victorian America: Transformations in Everyday life, 1876-1915* (Vol. 4). Harper Collins.
- Schild, J. J. (1995). *House of God: the historic churches and places of worship of the St. Louis area*. Auto Review.
- Shalton, S. B. (1999). *Mohammed Alexander Russell Webb and Islam in Nineteenth-Century America* (Doctoral dissertation, Arizona State University).
- Stiletto. (1893). "Face Studies: Alexander Russell Webb." *Frank Leslie's Illustrated Weekly*: 204
- Webb, A. R. (1892). *Three Lectures of Mohammed Alexander Russell Webb, Esq: Delivered at Madras, Hyderabad (Deccan) and Bombay; with a Brief Sketch of His Life, Published by Hassan Ali*. Moulvi Hassan Ali.
- Webb, A. R., (1892). "A Letter." *Allahabad Review*: 77-78
- Webb, F. H. (1892). *Claverack: Clover-Reach*. Claverack, N.Y.: F. H. Webb.
- Weller, C. F., (1933) "The Contribution of the Ahmadiyya Movement to the World Fellowship of Faiths—A Second Parliament of Religions." *Moslem Sunrise*: 43-44
- Welter, B. (1987). From Maria Monk to Paul Blanshard: A Century of Protestant Anti-Catholicism. *Uncivil religion: Interreligious hostility in America*, 43-71.